

**Štandardné postupy
pri konzervovaní
zbierkových
predmetov.**

2017

**Patrícia Klöcklerová, Edmund Kele, Ružena Škuciová, Nina
Lalíková**

Postup pri konzervovaní zbierkových predmetov z textilu.

Vypracovala Mgr. Art. Patrícia Klöcklerová.

a/Konzervovanie textilu z celulózových vlákien – bavlna, ľan a konope

1. Odstránenie neviazaných depozitov vysávaním.
2. Skúška stálofarebnosti.
- 3.a - Stálofarebné textílie - ručne perieme v roztoku Benátske mydlo: voda (1 : 50) pri teplote 30 – 40°C.
- 3.b – Nestálofarebné textílie - pred praním fixujeme farby v roztoku 8% kyseliny octovej a vody (5 : 100) pri teplote cca 30°C. Následne perieme v roztoku Benátskeho mydla a vody (50 : 5000), buď ručne alebo na sacej podložke v studenej vode cca 30°C.

Po odstránení pracieho roztoku sa snažíme textíliu čo najviac vysušiť odsávaním vody do sacích utierok a sušíme na ploche.

V prípade, že sú farby extrémne nestále a stále majú tendenciu púšťať, textíliu vysušíme žehlením medzi dvoma plátnami z lícovej strany.

b/Konzervovanie textilu z bielkovinových vlákien – vlna a hodváb

Roztoky sa vždy pripravujú so studenou vodou. Teplota 25 – 30 °C

1. Vlna – veľké kusy ako koberce, tapisérie a pod.
 - Odstránenie neviazaných depozitov vysávaním.
 - Čistenie pomocou Tepu na koberce a vody (pomer podľa návodu na konkrétnom prostriedku). Prebytočná vlhkosť sa odsaje. Dosušenie na ploche.
2. Vlna – odevy z hrubšieho materiálu, súkna a pod. ako kabáty, súkenné nohavice, pastierske plášte...
 - Odstránenie neviazaných depozitov vysávaním.
 - Čistenie pomocou 1% ajatínu, penou. Špinavá pena sa zotiera/odsáva utierkou.
 - Prebytočná vlhkosť sa odsaje. Dosušenie na ploche.
3. Hodváb a jemné vlnené textílie
 - Odstránenie neviazaných depozitov vysávaním.
 - Jemné ručné pranie alebo čistenie na sacej podložke roztokom pracieho prostriedku na vlnu a vody alebo 0,5 - 1% ajatínu. Ak je nutné ustáliť farby, použijeme roztok 8% kyseliny octovej a vody (50 : 1000) pri teplote cca 30°C.
 - Prebytočná vlhkosť sa odsaje. Dosušenie na ploche.

c/Výšivky a pozamenty z kovových nití

Kovové nite pred konzervovaním nezvykneme skúmať z hľadiska zloženia.

Konzervovanie prebieha podľa toho na akom materiály sú aplikované a podľa toho koľko má zbierkový predmet vrstiev.

1. Jednovrstvové predmety (aplikácia z kovových nití je druhou vrstvou)

Príklad – čepiec s výšivkou z kovových nití

Konzervátorský postup pri odstraňovaní prachu ide podľa podkladového materiálu.

Keďže nevieme zloženie kovových nití, môže sa stať, že nite pustia svoju zoxidovanú časť do textilu. Väčšinou je zelenej farby a odstránime ju 8% kyselinou octovou, ktorú potom vymyjeme vodou.

2. Viacvrstvové predmety (aplikácia z kovových nití je minimálne treťou vrstvou)

Príklad – kazula – bavlnená podšívka, výstuž z glejom napusteného konopného plátna, vrchný ozdobný hodváb a bortne z kovových nití.

Vzhľadom na rôznosť materiálov pri odstraňovaní prachu postupujeme najneškodnejšou cestou. Predmet sa pri konzervovaní nezvykne rozoberať/párať.

- Odstránenie neviazaných depozitov vysávaním z rubovej i lícnej strany.
- Čistenie suchou cestou – mechanicky Aka- wipe práškami a čistiacimi hubami, uvoľnené nečistoty a zvyšky prášku sa opäť vysajú.
- Kovové nite sú očistené od prachu, ale nie od povrchovej oxidácie. Tú do istej miery odstránime plavenou kriedou a štetcom, opäť mechanicky. Plavenú kriedu potom vysajeme.

V oboch prípadoch je prach odstránený a do istej miery aj oxidácia. Odstránenie oxidácie by bolo treba riešiť lepším spôsobom. Kovové nite majú textilné jadro a sú aplikované na textile rôzneho zloženia, preto by sme sa chceli vyhnúť použitiu chemikálií, ktoré môžu poškodiť textil alebo jeho farebnú úpravu. Mechanické odstraňovanie oxidácie narúša vrchnú vrstvu kovovej nite, jej zlátenie, postriebenie, etc.

Povrch kovových nití je potrebné po odstránení oxidácie uzavrieť, aby k ďalšej oxidácii nedošlo. To sa pri súčasnom konzervovaní nedeje.

Postup pri konzervovaní zbierkových predmetov z dreva.

Vypracoval Edmund Kele.

a/Postup pri konzervovaní zbierkových predmetov z masívu dreva a s polychrómiou (náterom):

1. Fotenie skutkového stavu zbierkového predmetu pred konzervovaním
2. Zhodnotenie stavu a popis poškodenia zbierkového predmetu
3. Mechanické očistenie predmetu od depozitu a nečistôt pomocou štetca a vysávača
4. Dezinfekcia a čiastočné odstránenie nečistôt roztokom ajatin : voda (100 dielov voda: 1 diel ajatin)
5. V prípade podozrenia napadnutia zbierkového predmetu červotočom alebo plesňou aplikovanie náteru s roztokom Bochemit (komerčný prípravok proti drevokaznému hmyzu a plesniam): voda (1 diel Bochemit : 6 dielov voda)
6. Čistenie povrchu roztokom jar: terpentín (1 diel jar: 100 diel terpentín)
7. Vyčistenie povrchu predmetu terpentínom.
8. konzervovanie celého povrchu:
 - 8.1 korexom DV- konzervačný prípravok na starožitné drevo.
 - 8.2 roztok včelí vosk: kalafúna: terpentín aplikovaný za tepla pomocou teplovzdušnej pištole (100 dielov terpentínu: 1 diel kalafúny: 10 dielov včelieho vosku)
9. Fotenie skutkového stavu zbierkového predmetu po konzervovaní

b/Postup pri konzervovaní zbierkových predmetov s dyhovaným povrchom :

1. Fotenie skutkového stavu zbierkového predmetu pred konzervovaním
2. Zhodnotenie, stavu a popis poškodenia zbierkového predmetu
3. Mechanické očistenie predmetu od depozitu a nečistôt pomocou štetca a vysávača
4. Dezinfekcia a čiastočné odstránenie nečistôt roztokom ajatin : voda (100 dielov voda: 1 diel ajatin). Vonkajšok zbierkového predmetu, kde je nalepená dyha len z navlhčenou handrou, aby sa neuvoľnila dyha.
5. Fotenie skutkového stavu zbierkového predmetu po konzervovaní

Postup pri konzervovaní sklomalieb.

Vypracovala Ružena Škuciová.

Súčasťou zbierkového fondu SNM –HM je aj ľudové výtvarné umenie, jeho podstatnú časť tvoria sklomalby. Je to maľba na sklenených tabuľkách z bublinkového odpadového skla,

maľované z jednej strany, pričom výsledný dojem/obraz je prezentovaný z opačnej strany(tej, na ktorú sa nemaľovalo), tá je de facto lícna.

Technológia maľby na sklo bola známa už v starovekom Egypte. V barokovom období sa slohová maľba u nás vo väčšom meradle nerozvinula, obľubu získala koncom 18. no najmä začiatkom 19.storočia v ľudovom prostredí a rozšírila sa najmä v blízkosti rozvíjajúcich sa sklárskych hút. Ako predlohy slúžili drevoryty a grafiky, v katolíckom prostredí s námetmi z Nového Zákona, v evanjelickom prostredí scény zo Starého Zákona a požehnaní a rôzne texty z evanjelií. Medzi najstaršie patria sklomaľby vytvorené so zrkadlovým pozadím, s rytým a maľovaným kvetinovým vzorom a náboženským výjavom uprostred. Neskôr je zrkadlové pozadie nahrádzané plošným farebným vyjadrením.

Sklomaľby bývali väčšinou ako súčasť výzdoby domácností, kde sa prach s mastnými parami z varenia rokmi usadzovali na obrázkoch a prenikali aj farebnými vrstvami. Tieto ich pôsobením degradovali, uvoľňovali sa os sklenených podložiek, odlupovali sa menili farebnú mohutnosť, kryciu schopnosť, farebný tón, znehodnocovalo sa spojivo vo farbách.

K ťažšiemu poškodeniu prichádzalo rozbitím sklenej tabuľky alebo stratou príľnutia farebnej vrstvy ku sklenenej ploche.

Dnes tieto predmety postupne zachraňujeme a hľadáme čo najmenej invazívny spôsob pri ich ošetrovaní a reštaurovaní.

Konzervovanie:

Sklomaľba:

1. Fotodokumentácia skutkového stavu zbierkového predmetu pred konzervovaním a aj po konzervovaní
2. Pri zistení plesní na predmete ich deaktivujeme, až následne pristupujeme k ďalším zásahom čistenia a konzervovania(sanosil, butanolové pary, ajatin a iné).
3. Sklomaľbu obyčajne ponechávame počas vykonávaných prác čistenia a ošetrovania v ráme, vyberieme z rámu len v nevyhnutných prípadoch.
4. Očistíme pohľadovú aj maľovanú stranu predmetu od depozitu, mechanicky(štetec, vysávač), sucho/mokro, (podľa stavu predmetu a použitých materiálov).(komerčné prípravky na čistenie a odmastenie skla, lieh, roztok terpentínu a benátskeho mydla v pomere 3:1)

Rám:

1. Fotodokumentácia skutkového stavu zbierkového predmetu pred konzervovaním a aj po konzervovaní

2. Drevo ošetríme vhodným insekticídom, buď pri aktívnom drevokaznom hmyze alebo preventívne(väčšinou komerčne dostupné prípravky ako bochemit). Po vyschnutí opatríme vhodným konzervačným prostriedkom(korex DV a iné).
3. V prípade absencie zásteny na strane maľby, opatríme sklomaľbu farebne vhodnou náhradou a prekryjeme ochranným kartónom. Sklomaľbu, naspäť zarámujeme.

Postup pri reštaurovaní sklomalieb .

1. Fotodokumentácia stavu pred reštaurovaním a potom počas celého priebehu reštaurovania až po záverečný stav
2. Určenie metodiky prieskumu a reštaurovania
3. Prieskum a návrh na reštaurovanie predmetu
4. Upevnenie opadávajúcej farebnej vrstvy
5. Rozobratie sklomaľby (vybratie z rámu, ak je to možné, v prípade vykrehnutia skla, kedy hrozí deštrukcia ponechanie sklomaľby v ráme aj počas vykonávania prác)
6. Očistenie pohľadovej aj maľovanej strany predmetu mechanicky/chemicky (použitie vhodných rozpúšťadiel od najmenej razantných po silnejšie rozpúšťadla, prípadne ich zmesi)
7. Vo väčšine prípadov, ak nie sú veľmi rušivé, ponechanie sekundárnych zásahov ako doklad období, ktorými predmet prechádzal
8. Posilnenie a spevnenie zdegradovaného spojiva vo farebnej vrstve transparentnou petrifikáciou (napr. číry živicový roztok skleneného lomu)
9. Napustenie okrajov vypadnutých farebných miest scelujúcim transparentným lakom ako ochranu proti zatečeniu retuše, tiež pre jednoduchšiu budúcu reverzibilitu
10. Použitie reverzibilných farieb riediteľných vodou, prípadne po chemickom rozboře farieb na originály výroba a použitie vlastných pigmentov a spojiva zodpovedajúcich použitej farbe na originály
11. Fixácia retuše a maľby vhodným transparentným lakom
12. Ošetrovanie dreveného rámu mechanicky/chemicky od hrubých nečistôt
13. Preventívne ošetrovanie rámu proti biologickým škodcom, vytmelenie vhodným tmelom na drevo, farebné scelenie a zalakovanie záverečným lakom
14. Zarámovanie sklomaľby s pridaním farebne prislúchajúcou zástenou a ochrannou vrstvou (kartón) zo strany maľby.

Postup pri konzervovaní zbierkových predmetov z papiera (grafika, farebná tlač, pastel)

Vypracovala Nina Lalíková.

a/Postup pri konzervovaní zbierkových predmetov – grafika, farebná tlač

1. Fotodokumentácia skutkového stavu zbierkového predmetu pred konzervovaním a aj po konzervovaní
2. Ošetrovanie proti škodcom biologického pôvodu – butanolové výpary v uzavretej vzduchotesnej komore po dobu 24-48 hodín, následne vetranie niekoľko dní – podľa potreby
3. Odstránenie neviazaného depozitu – štetec, vysávač
4. Odstránenie viazaného depozitu suchou cestou – guma, elektrické gumovadlo, gumová drť, wishab a iné
5. Uloženie zbierkového predmetu - pH neutrálny papier, UV fólia a iné

Ostatné úkony na realizované na zbierkových predmetoch sú už technologicky náročnejšie, sú v našom ponímaní považované za reštaurátorské úkony.

b/Postup pri konzervovaní zbierkových predmetov - pastel

1. Fotodokumentácia skutkového stavu zbierkového predmetu pred konzervovaním a aj po konzervovaní
2. Ošetrovanie proti škodcom biologického pôvodu – butanolové výpary v uzavretej vzduchotesnej komore po dobu 24-48 hodín, následne vetranie niekoľko dní – podľa potreby.
3. Citlivé odstránenie neviazaného depozitu – štetec
4. Vhodné uloženie predmetu – aby bolo zamedzené prístupu prachu a tiež možnosti mechanického poškodenia, ktoré môže vzniknúť pri dotyku s farebnou vrstvou

Ostatné úkony na realizované na zbierkových predmetoch sú už technologicky náročnejšie, sú v našom ponímaní považované za reštaurátorské úkony.